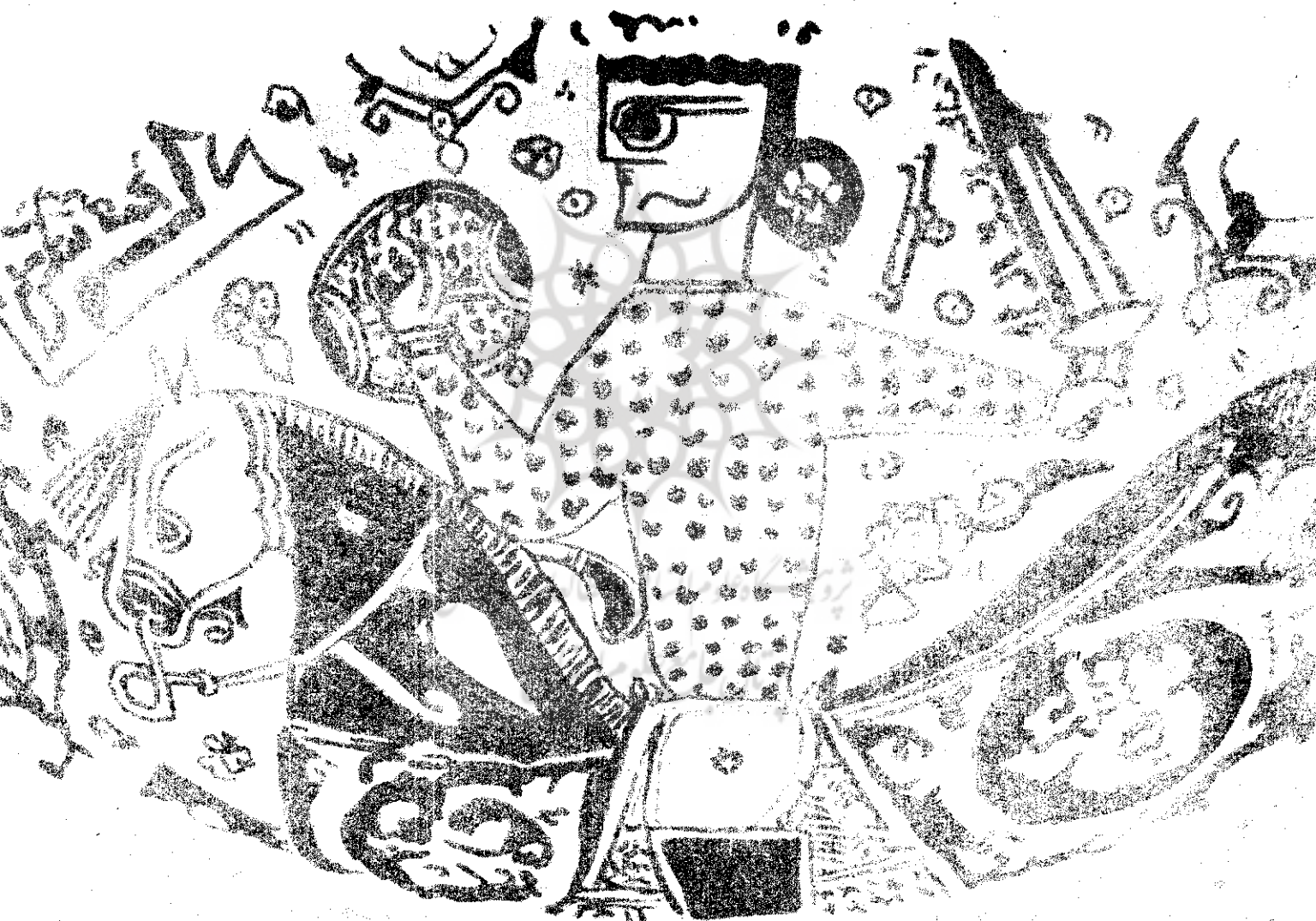

آشنائی با مجموعه های شخصی

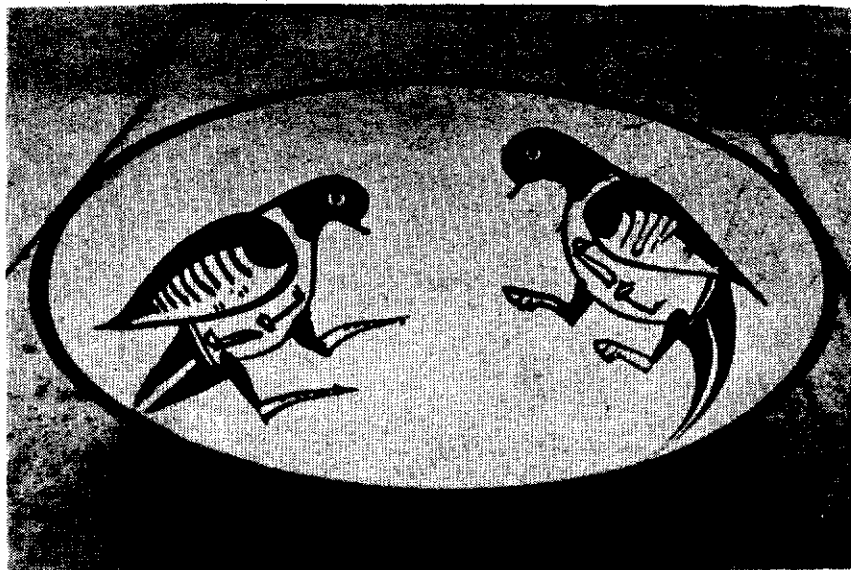
مجموعه آقای مهندس فروغی یکی از غنی‌ترین مجموعه‌های شخصی کشور ماست و از سال‌ها بذل مال و وقت و توجه ودقت خاص ایشان حکایت میکند. در این مجموعه آثار و اشیاء مختلف و متعددی وجود دارد که بهتر است ابتدا آنها را طبقه‌بندی نموده سپس هر دسته را جداگانه مورد بحث قرارداد و ما در این شماره با نخستین دسته از اشیاء مجموعه مزبور تحت عنوان ظروف سفالی نیشابور آشنا خواهیم شد. جا دارد ضمن ستایش از ذوق آقای مهندس فروغی از همکاری و مساعدتی که این هنردوست گرامی در تدوین این مطالب نموده‌اند سپاسگزاری شود.

مطالب کلی درباره ظروف نیشابور

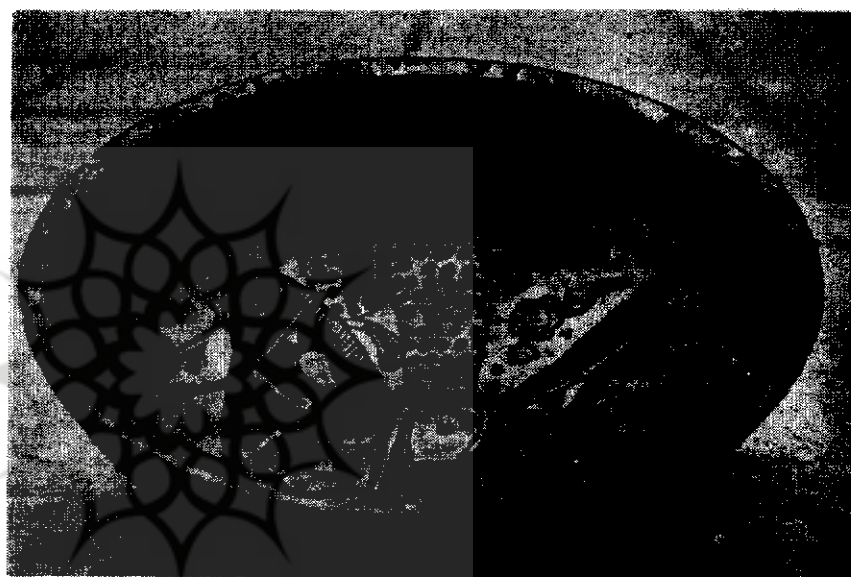
اولین ظروف سفالی بعد از اسلام که شاید در نوع خود بهترین آنها نیز باشد در نیشابور و شهرهای اطراف آن بدست آمده است. از نظر باستانشناسی این ظروف اهمیت خاصی دارد چه در این ظروف است که بیش از سایرین هنر ساسانی

جمع‌آوری مجموعه‌های هنری و آثار باستانی یکی از سرگرمی‌های مفید گروهی بیشمار از مردمان باذوق دیار غرب است. این سرگرمی دل‌انگیز در کشور ما چنانکه باید و شاید مورد توجه قرار نگرفته است و به همین سبب هر ساله و شاید هر روزه نفایس گرانبهائی از خزائن آثار هنری و باستانی کشور ما از راه‌های گوناگون و بی‌بهای بسیار ناچیز دیار ما را ترك گفته از موزه‌ها و یا مجموعه‌های شخصی سرزمین‌های امریکا و اروپا سردر می‌آورند.

مجله هنر و مردم برای ترویج گردآوری مجموعه‌های هنری و باستانی در بین هم‌میهنان و بمنظور تشویق هم‌وطنان باذوقی که هم خود را مصروف این امر داشته‌اند از این پس صفحاتی را بشرح مجموعه‌های مجموعه‌داران ایرانی اختصاص خواهد داد و اینک توجه خوانندگان گرامی را به اولین قسمت از مطالب مزبور که درباره مجموعه هنری آقای مهندس محسن فروغی استاد دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران تهیه گردیده است جلب مینماید.

۳

۴

۳ - ظرف نیشابوری - مجموعه مهندس

محسن فروغی

۴ - ظروف سفالی نیشابوری - مجموعه مهندس

محسن فروغی

منتشر خواهد شد.

در میان مجموعه‌داران و باستانشناسان ظروف نیشابوری طالبان فراوانی دارد و علت این امر را میتوان در مرغوب بودن و تنوع شکل آنها جستجو کرد. تعدادی از این ظروف بقدری بامهارت و استادی و ظرافت ساخته شده که بیننده را بی‌اختیار بتحسین وامیدارد.

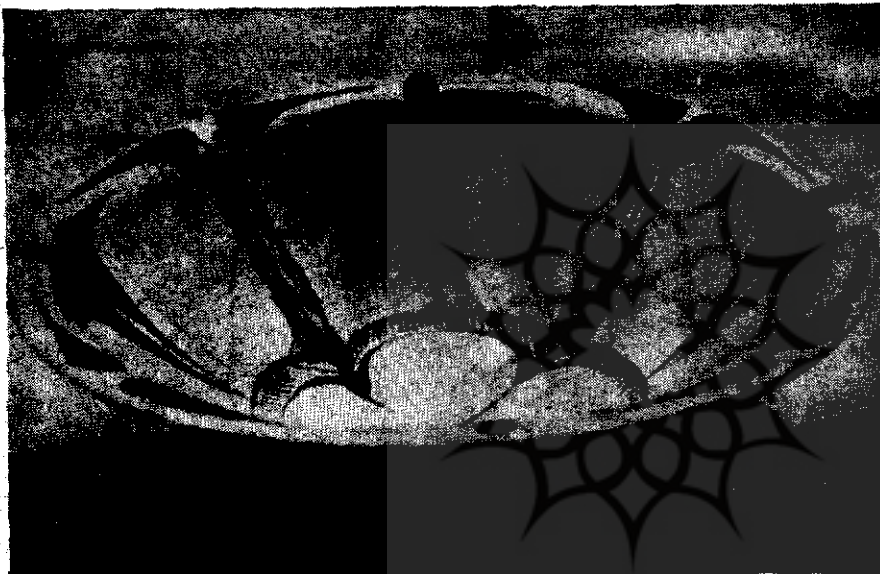
نمونه‌های متعدد این ظروف امروزه در اکثر موزه‌های معروف دنیا مخصوصاً موزه‌های فرانسه و انگلستان و آمریکا دیده میشوند و میتوان گفت موزه ایران باستان از نظر داشتن ظروف نیشابور نسبت بسایر موزه‌ها غنی‌تر است. در مورد بکاربردن این ظروف تاکنون بحث‌های زیادی شده، عده‌ای معتقدند که این ظروف جزء وسائل روزمره مردم آن زمان بوده، ولی از ظواهر امر چنین برمیآید که ظروف نیشابوری جزو ظروف معمولی نبوده فقط برای تزئین بکار میرفته

بیشتر بچشم میخورد. تاریخ این سفالها را میتوان بقرن دهم و نهم بعد از میلاد و حتی بعضی از آنها را میتوان بقرن هشتم بعد از میلاد مربوط دانست.

این ظروف در بین مجموعه‌داران و باستانشناسان بنامهای نیشابوری و سمرقندی و سامراهی معروف شده است. ولی رویهمرفته بکلیه این ظرفها، ظروف نیشابوری اطلاق میشود. در مورد اینکه چرا این ظروف معروف بظروف نیشابوری گردیده است، باید گفت که مقدار زیادی از این ظروف در حفاریهای باستانشناسان در نیشابور و دهات اطراف آن بدست آمده بهمین دلیل با احتمال بسیار قوی میتوان محل ساخت آنها را نیشابور دانست چنانکه در حفاریهای علمی هیئت باستانشناسی امریکا در شهر نیشابور مقدار فراوانی از این ظروف بدست آمده و بزودی نیز کتابی تحت همین عنوان وسیله آقای «ویلکینسون» باستانشناس معروف آمریکائی

۵

۶

۵ - ظرف نیشابوری از نوع نقشهای
اسب سوار - مجموعه مهندس محسن
فروغی

۶ - ظرف سامرای - مجموعه مهندس
محسن فروغی

شرح کامل

بعثت اینکه از ظروف نیشابوری در تمام نواحی خراسان و سمرقند و بخارا و از جمله شهر جوین بمقدار قابل توجهی دیده شده. میتوان ظروف نیشابوری را زائیده هنر شمال شرقی ایران در عهد سابق دانست (زمانیکه سمرقند و بخارا و مرو متعلق بایران بوده‌اند) در مورد سبک ساخت و نقاشیهای این ظروف باید گفت که سازندگان این ظروف سبک هنرمندان دوره ساسانی قبل از اسلام را حفظ نموده و با همان شیوه هنرمندان دوره ساسانی فعالیت‌های هنری خود را دنبال نموده‌اند. نکته دیگری که در تمام این ظروف بچشم میخورد تنوع زیاد نقوش این ظرفهاست. شاید مشهورترین این ظروف نوعی است بازمینه سفید و نقوشی با خطوط کوفی سیاه و قهوه‌ای پررنگ. نوع دیگر این ظروف که در دنیا شهرت و طالبان بسزائی دارد ظرفهایی است با نقوش اسب سوارها و حیوانات، با رنگهای

و یا لاقط در میهمانیها بکار برده میشده است. دلیل این امر را نیز میتوان امضاهائی دانست که بخط کوفی در این ظروف مشاهده میشود. این امضاها یا امضای سازندگان آنها یا امضای صاحبان و سفارش دهندگان آنها میباشد در بعضی از این ظروف آثار بندزدگی بچشم میخورد. نکته جالب توجه دیگری که در مورد این ظرفها قابل ذکر است این است که در آثرمان و مسائل امروزی برای جمع کردن زباله خانهها وجود نداشته و مردم در خانههای خود چاههایی مخصوص زباله حفر نموده، ظروف شکسته و اشیاء زائد و بی مصرف خود را در این چاهها میریخته‌اند و اغلب ظروف نیشابوری که امروزه موجود است ضمن حفاریها از این نوع چاهها بدست آمده است و بعداً تکمهای مختلف را بهم چسبانده و وصالی نموده‌اند. بهمین جهت اثر این ظروف از تکمهای متعددی تشکیل یافته و تا کنون از این نوع ظرفها بصورت سالم ظرفی بدست نیامده است.

زرد. نخودی و قهوه‌ای سیاه .

تقسیم‌بندی ظروف نیشابور

ظروف نیشابور را میتوان از نظر محل کشف سه قسمت عمده زیر تقسیم نمود :

الف - ظروف نیشابوری (مخصوص شهر نیشابور) که محل ساختشان با احتمال قوی نیشابور بوده است .

ب - ظروف سامره‌ای - علت اینکه این دسته از ظروف سفالی با سامره‌ای معروف شده است اینست که نوعی از این ظروف ابتدا در حفاریهایی که در سامره بعمل آمده بدست آمده است . این ظروف قدیمی‌ترین ظروف نیشابوری محسوب

الف - ظروف مخصوص نیشابور

۱ - ظرف نیشابوری با خطوط درشت سیاه و تزیینات نارنجی پررنگ (شکل ۱) .

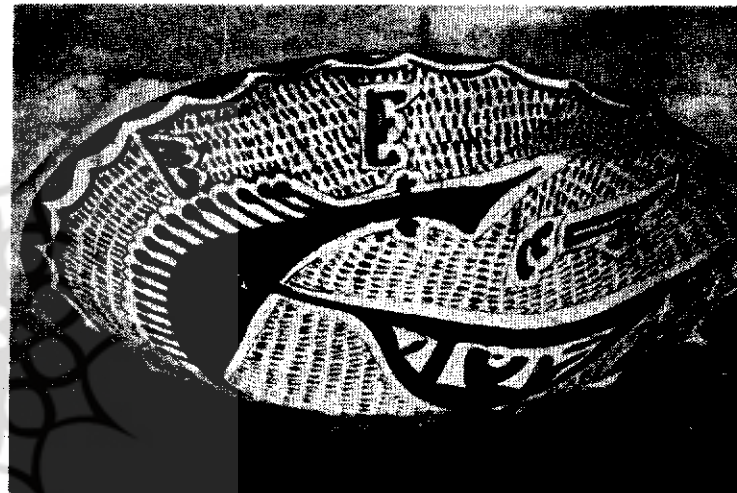
۲ - کاسه دسته‌دار با خطوط قهوه‌ای کمی برجسته با زمینه روشن (شکل ۲) .

۳ - ظرفی بادونقش مرغ برنگ سیاه و قهوه‌ای پررنگ با نوشته‌های کوفی ، زمینه سفید ، حاشیه سیاه (شکل ۳) .

۴ - ظرف سفالی با نقش اسب‌سوار ، زمینه نخودی ، رنگهای نقوش زرد و سیاه . بعضی از بوته‌ها رنگ سبز متمایل به زرد دارد . در نوع اخیر رنگ زرد بیشتر از سایر رنگها بچشم میخورد (شکل ۴ و ۵) .

۸

۷

۷ - ظرف سامره‌ای بانقش کشتی - مجموعه مهندس محسن فروغی ۸ - ظرف سمرقندی - مجموعه مهندس محسن فروغی

ب - ظروف سامره‌ای

۱ - ظرف سامره‌ای بانقش گل و بوته برنگ آبی (شکل ۶) .

۲ - ظرف سفالی بانقش کشتی دارای خطوط کوفی . بدیهی است خطوط کوفی روی بادبان درشت‌تر نوشته شده است (شکل ۷) .

ج - ظروف سمرقندی

ظرف سمرقندی بانقوش برجسته و سیاه بخط کوفی با گل و بوته (شکل ۸) .

میشود و از نظر نقش شباهت زیادی بطروفیکه در آنها بطور قرینه پیکرها تصویر شده است دارد .

ج - ظروف سمرقندی - این ظروف در حفاریهاییکه در سمرقند و اطراف آن شده بدست آمده و از نظر طرز پخت و قالب بسیار عالی بوده و نیز ظریف و نازک ساخته شده است بطوریکه از نظر نازکی میتوان گفت دست کمی از چینی‌های امروزی ندارد .

اینک برای آشنائی بیشتر خوانندگان عزیز بشرح نمونه‌هایی از این سه نوع ظرف در مجموعه آقای مهندس فروغی می‌پردازیم .